

▼ Magtárkapu, Budajenő, 2017



VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Kuli László

ITINERANTS TURNED MASTERS LÁSZLÓ KULI

László Kuli is an active architect and the deputy mayor of Budajenő. After receiving his degree in architecture, he joined the Itinerant School, where he, both as an architect and as an individual, was able to draw heavily upon the intellectual resources of the system, structured similarly to medieval guilds and operated by such major talents as László Sáros, Dezső Ekler, Imre Makovecz, Péter Lomnici, László Zsigmond, Attila Turi or Lőrinc Csernyus. In his vision, architecture shapes those who live and work in the buildings, while providing spiritual guidance to the creators as well. Those who aspire for less, he insists, cannot be regarded as true architects, but only as well-meaning designers. Architecture is much more than this – it is an act of healing.

INTERJÚ KULI LÁSZLÓVAL

Erhardt Gábor

▼ Ravatalozó, Budajenő, 2009



► **Vándorokból mesterek a rovat címe. Minek tartod magad? Hol tartasz a mesterré válásban és a megszerzett tudás továbbadásában?**

Érzésem szerint vannak olyan gondolataim, amiket át tudok adni az újabb építésznemzedéknek, de nem tudom, hogy van-e rájuk fogadókészség. Ha visszagondolok arra, hogy kik és hogyan motiváltak és gazdagították építészeti-létszemléleti felfogásomat, akkor lehetséges, hogy mestereim számára akár jelentéktelennek tűnő epizódok is segíteni tudtak nekem. Tehát ezt a kérdést nem én fogom megválaszolni, hanem azok a fiatalok, akik esetleg kíváncsiak a véleményemre, és a kialakult szellemi értékrendemre. Én nyitott vagyok ebben az irányban. Ezért is fogadtam el a *Magyar Hüperiön* és az *Országépítő* folyóirat felkéréseit építészeti- és művészetelméleti tanulmányok, cikkek megírására.

► **Mit jelent számodra az építészet? Ismerve gondolkodásmódodat, sokkal több egyszerű szakmánál, épületek megvalósításánál.**

Eszköznek tartom, ahogyan minden mást – például a zenét, vagy a motor-kerékpározást –, amivel még foglalkozom. René Guénon írta, hogy a középkorban a mesterségek még egyfajta bázisként szolgáltak a beavatáshoz. Tehát az építészet nemcsak az épület használóit „neveli” és irányítja, hanem a tervezőt is nemesíti, csiszolja, és segíti személyes spirituális előrehaladásában. Az ennél kisebb ambícióval alkotó ember szerintem nem tekinthető építésznek, legfeljebb jó szándékú dizájnernek. Az építészet ennél sokkal több: gyógyító tevékenység. Erre a roppant kifejező „ép-it”, „éppé tesz” szavunk is utal.

► **Köztudott rólad, hogy filozófiailag meglehetősen felkészült vagy. Milyen szellemi források inspirálnak tervezéskor, hogyan alakultak ezek a szakma tanulása során?**

Filozófiailag felkészültek azt szokták nevezni, aki minden irányzatban elmélyült, és ezeket egymással párhuzamba tudja állítani, képviselőik életrajzi adatait tudja és értékeli. Én zsákutcás fejlődésmítoszokkal terhelt népboldogító modern elméletek tanulmányozására nem szántam időt, mert azzal szerintem mindannyian híján vagyunk, ezért inkább csak a létszemléleti alapok le-

fektetésénél keresgéltem. Az alapvető és hiteles forrás megtalálása után alakítottam ki egy szilárd álláspontot, ahonnan értékelhetőek és megítélhetőek a világban felbukkanó jelenségek. Így lehetett ez annak idején Makovecz Imre, Kampis Miklós és Kálmán István esetében is, akik a 60-as évek kádári rendszerében, egy szellemi-spirituális értelemben légüres térben találtak rá Rudolf Steinerre és az antropozófiára, ami a friss, tiszta hegyi levegő erejével hatott rájuk. Csak egy ilyen szintű fundamentum megléte és megélése esetén



▲ Ravatalozó, Szarvas, 2011

▼ Családi osszárúm, Budajenő



valósítható meg a „gondolkodásból fakadó azonnali cselekvés” (Makovecz kifejezése), vagyis: az intellektuális intuíció. Ezt hiányolom ma az építészeti felsőoktatásból, ahol úgy akarnak helyes formaképzést, rítusteremtő építészeti oktatni, hogy szó sem esik a szellemi alapokról. A spiritualitásról nem is beszélve. A magam részéről ezt a forrást a metafizikai tradícióban találtam meg.

► **Mi hajt a szellemi központ, az axis mundi felé?**

Önmagam megtalálása, visszavezetése önmagamhoz, önmagam által. A modern kori individualizmus ezzel szemben felépíteni akarja önmagát, hogy

aztán gyönyörködjön önnön hamis tükörképében. Ebben a zavarban kell megtalálni az önvalónkat. A választás tehát a között van, hogy a periférián és egyre kijebb sodródunk-e a tengelyünk körül bepörögve, vagy tudatosan haladunk a középpont felé.

► **Mennyire érzed áthidalhatatlannak a szolipszizmus mindennapjaira gyakorlott hatását és a mindennapok kaotikusságát, a bürokráciát, a tömegmédiá hatását, és még sorolhatnám...?**

A nyelvtani sajátosságok miatt a szolipszizmust irányzatnak érezzük-értjük, de ez korántsem igaz. Itt nem valamiféle neospirituális, népboldogító, szekteriánus közhelygyűjteményről van szó,

hanem egy gyakorlatról, ami élethosszig tart. Ebből következően nincsenek üdvözült mosollyal az arcukon sétáló „szolipszisták”, de befordult szobafilozófusokról sincs szó esetükben. A modern világ: a fogyasztói társadalom, a tömegelvű demokrácia és a teljes pályás letámadást játszó ellenértékrend abszurdításait a korszellem sajátosságának és az általános emberi psziché süllyedésének tudom be. A mennyiség uralma ez a minőség felett, de ez (egyelőre) nem jelenti azt, hogy nincs lehetőségünk felmutatni a minőséget. A normalitás benne van az emberekben, csak elő kell csalogatni, ez a feladat. Nehéz, de nem megvalósíthatatlan.

► **Te is annak az Ybl főiskolán végzett csapatnak a tagja vagy, aki a Vándoriskola mellett elvégezte Kapy Jenő szakmérnöki képzését. Miben kaptál mást ott, mint a Vándoriskolában?**

Ezek egymásra épülő grádicsok voltak, nemcsak az iskolák, de a mesterek tekintetében is. Olyan szerencsém volt, hogy gyakorlatilag kézzel kézre „adtak” a mestereim. Úgy lettem építész, hogy egy percet sem töltöttem a Műegyetemen, és ennek utólag még örülök is. Az Ybl főiskolán Szabó László tanár úr indított el a helyes irányba, aki a Népi Építészeti TDK vezetője volt. Hazaszeretet és hagyománytiszteltet építészetté oltva. Az ő segítségével készítettem el országos diplomadíjas diplomaterveket is 1992-ben. A posztgraduális képzésen Kapy Jenő tanított minket, akinek szintén nagyon sokat köszönhetek. Jenő nagyon nyitott volt minden építészeti irányzatra, és mindig leásott azok szellemi forrásáig. Ha valami nem volt megokolt, felfedezte benne a semmitmondó ürességet, a manírt, a divatot, s azt azonnal lesöpörte az asztalról. Ez nagy hatással volt rám. Ezenkívül olyan személyeket hívott meg az Yblre előadni vagy korrigálni, akik erősítették ezt a hozzáállást. Így ismertem meg az iparterves Dobó Jánost vagy Sáros Lászlót is, aki meghívott a műtermébe a másoddiploma után. Sáros-

nál pedig megismertem Makoveczet és a Vándoriskolát, ami így meghatározta a további mozgásomat.

► **Egy ilyen karakteres gondolkodású alkotó hogyan tudott aktív tagja lenni a Vándoriskolának, ahol – kis túlzással – minden a mester–tanítvány-viszonyon alapul? A mestereid hozzáálltak a szellemi utadon való előrehaladáshoz, vagy inkább elbizonytalanítottak?**

Nagy erővel vettem bele magam a Vándoriskolába. A középkori céhek működési rendjéhez hasonlatos rendszer számomra rendkívüli módon inspiratív közeg volt, mivel akkoriban nem tudtam huzamosabb ideig egy helyben ülni. A tudat, hogy fél év múlva úgyszólván továbblépek, olyan fegyelmet és erőt adott nekem, hogy fát lehetett vágni a hátamon. Tudtam, hogy ezekkel a rövid

együttműködésekkel rengeteget gazdagodom. Minden mesteremtől (Sáros László, Ekler Dezső, Makovecz Imre, Lomnici Péter, Zsigmond László, Turi Attila, Csernyus Lőrinc) fontos dolgokat tudtam elcsenni, és ezek egyértelműen erősítettek. Egy diplomázott vándor, ha kilép az életbe, és elmondhatja, hogy öt-hat komoly építész-irodában dolgozott, az hihetetlen stabil és magabiztos háttérrel ad neki az elinduláshoz. Feltéve, ha komolyan veszi önmagát.

► **Azon kevés vándorok közé tartozol, aki a kivitelezésbe is belevágott inasfélévének egyikén. Mi volt az indíttatásod? Kényszerűségből, vagy önként vállaltad a százhalmattai félét?**

Az egyik féléváltás előtt hirdette ki Makovecz Imre, hogy az általa tervezett, akkor épülő Szent István-templom

kivitelezésére is lehet menni az ácsok mellé vándorfélét letölteni. Ez kapóra jött nekem, mert jött a nyár, és nehezen viseltem az irodában ücsörgést, mentem volna motorozni és csavarogni. Úgyhogy rögtön jelentkeztem. Reggelente kimotoroztam Százhalombattára, és másztunk fel a kupolákra. Az ácsok csak hetek múlva tudták meg, hogy diplomás mérnök a segédjük, ezen jókat röhögünk utána. Általában jól kijövök az építőkkel, nagyon jól éreztem magam közöttük. Akkor meg is fordult a fejemben, hogy váltok, és inkább ács leszek, de Salamin Ferenc megérezte ezt rajtam, és még idejében visszaterelt a következő vándorállomásom felé.

► **A vándoriskolai felvételi feladatod 1995-ben a nagymarosi ravatalozó bővítése volt.**



▲ Ravatalozó. Evangélikus Ótemető, Szarvas, 2011

▼ Termelőszövetkezeti préház átalakítása lakóházzá, Budajenő, 2014



Érdekelne, hogy milyen hozzáállással fogtál neki a feladatnak. Tudtál azonosulni vele?

Egy kezdő építésznek szakrális épületet tervezni túl nagy falat, de mint gyakorlat vagy előtanulmány mindenképpen hasznos és tanulságos. A felsőoktatásból kikerülő építészek formakincse szegényes. Nem volt ez másképp az én esetemben sem: tudtam, mit akarok mondani, de nem tudtam magam kifejezni. Ezért a felvételi feladatot úgy

oldottam meg, hogy a spirituális alapgondolat (a négy elem megjelenítése a térben) leolvasható legyen, de kifejezetten kerültem az organikus építészeti fordulatok alkalmazását. Ennek ellenére, vagy éppen ezért felvettek a Vándoriskolába. Ez egy csapásra eloszlatta gyanúmat, hogy a Vándoriskola valamiféle stílusiskola lenne. Nagyon feltöltött, hogy a formai esetlenség, sőt primitívség ellenére értékelték a mesterek a háttérgondolatot, amit a

tervben kifejtettem. Az akkor készülő szakmérnöki diplomamunkám is ravatalozó volt. Budajenő ravatalozóját terveztem meg, de a kifejezőképesség hiányos volta miatt az sem lett különösebben sikeres terv. Viszont tizennégy év múlva, már a Vándoriskolában tanultak birtokában, élesben tervezhettem meg ezt az épületet, ami meg is épült, és Pest Megye Építészeti Nívódíját kapta meg 2009-ben.

› Azért is érdekes nekem ez a kérdés, mert egyik meghatározó épületed a szarvasi ravatalozó, ami a képeken is nagyon erős hatású épület. Mennyit változott az évek során a feladathoz való hozzáállásod?

Nem a hozzáállásom változott meg, hanem megtaláltam hozzá a kifejező formanyelvet. A ravatalozó mint funkció csak alig több mint fél évszázad előképeivel rendelkezik. Itt nehéz az építészeti hagyományból meríteni, ezért mindig a hely szelleme szerint kell rögtönözni, és a ritust befogadó, azt erősítő teret létrehozni. A szarvasi ótometői evangélikus ravatalozó esetében is ezt a munkamódszert alkalmaztam. Itt azonban egy 60-as években épült, lapos tetős halottsház bővítésként kellett kialakítani a ravatalozót úgy, hogy hamisítatlan szarvasi kisugárzású, de új építészeti minőség jöjjön létre. A meglévő épület előtt áll egy beton pengefal, három apró nyílással, aminek semmi funkcionális értelme nincs. A helyiek elmondása szerint ez a Szentháromságot jelképezi. Ezt az otromba, mégis esetlenségében oly heroikus gesztust nem volt erőm elbontásra ítélni, mert úgy gondoltam, hogy az az építész, aki a Kádár-rezsim légkörében vette magának a bátorságot, hogy a temető hátsó, eldugott részében épülő halottsház elé egy ilyen gesztust rajzol és azt meg is építik, az kivétlenül a megmaradás jogát. Ez a pengefal egy fasorral keretezett út végén áll. A ravatalozónak itt nem volt elég hely, ezért azt a hidegház mellé raktam le, folytatva a meglévő épület kontúrját, de egy negyvenöt fokos csavarral tisztán észak-déli tengellyel szerkeszt-



ve fel a ceremónia-teret, amihez egy tipikus szarvasi fakapu csatolja a fedett nyitott előteret. A tetőt átfűrő négy faoszlop a négy evangélistát idézi meg. A fasor végi területre így kerülhetett egy különálló harangtorony-építmény, ami sokkal méltóbb lezárása ennek a méltóságteljes felvezető útnak. A torony által kitakart pengefalat beépítettem az épületegyüttest keretező új urnafalba. Szerettem volna, ha nyílásaiba szélcsengőket helyeznek el, melyek anyagi hangburokba csomagolnák a ravatalozó környezetét, de sajnos ez a kivitelezés során lemaradt.

› Alapvetően kis léptékű tervezési feladatok kötődnek a nevedhez: családi házak, kisebb középületek. Jól érzed magad ebben a léptékben? Jól elműködik ezekkel egy építészpraxis?

Igen és nem. (Ha röviden akarok válaszolni a kérdésedre.) Az építészeti minőség nem léptékfüggő, és bár jól érzem magam a feladataimmal, de tény, hogy egy középület esetében a végeredmény sokkal inkább függ az építéstől, mint a magánberuházások esetében. Utóbbinál ugyanis az erősen érzelmi szerepkörök miatt könnyen kicsúszhat az alkotó kezéből a kontroll. Csak családi házak rajzolásából elégedgel az ember, de erre céget nem lehet alapítani és fejleszteni. Kellenek a középületi megbízások, de egy kistelepülés esetében ez néhány feladat után bezárul mint lehetőség. Budajenő község még rendelkezik egy általam tervezett, műemléki környezetben létesülő új óvoda engedélyével. Ehhez telket vásárolt és vont össze az önkormányzat, az építéshez magas önrészt vállalna. Viszont évek óta nem írnak ki megfelelő pályázatot, és a pártoktól független helyi képviselők

◀ ▼ Saját pinceműterem, 2017

lő-testület és a polgármester sem tud politikailobbi-erejére támaszkodni. Ez lenne a falu legnagyobb középülete, ami a létező kistérségi igényeket is ki tudná szolgálni, de egyelőre ez az utolsó nagy feladat megrekedt a tervfázisban. Más településnek tervezni pedig csak személyes kapcsolatok révén lehet. A szarvasi, budakalászi vagy mádi munkáim is így születtek.

› Legnagyobb megépült épületed a budajenői tornacsarnok. Hogyan érkezett ez a megbízás?

Kiköltözésemmel felajánlottam segítségem az akkori vezetőségnek, készítettem is Turi Attila felügyelete mellett egy tanulmánytervet a skót bencés rendház műemléki épületegyüttesének rendezésére, melyben az általános iskolánk működik. Az akkori testület lesöpörte az asztalról a tervet, de néhány év múlva mégis az általam javasolt helyre engedélyeztek egy tornatermet. Mivel a terv markánsan mutatta fel a modern építészet attribútumait, ezért általános felháborodást gerjesztett a településen. Akkor ajánlottam fel ismét, hogy megtervezem a tornatermet és az öltözőket. Az új polgármester, Budai István (aki egyébként azóta is vezeti a települést) felkért a feladatra, és terveim alapján meg is építettük azt. Az épületegyüttes, amelynek Fő utcai földszintes épületeibe az önkormányzati hivatalt is beköltöztettük egy felújítás után, végül megkapta Pest Megye Kulturált Települési Díját.



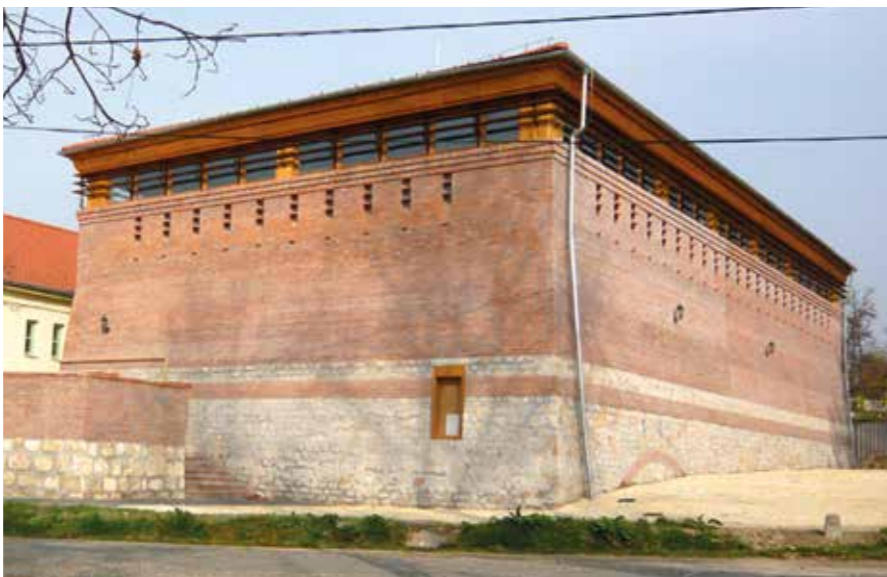
▼ Zeneiskola, Budakalász, 2003



► Budajenő alpolgármestereként az építészettől egészen távol eső területeken kell aktivitást kifejtened. Mennyire „fekszik” neked ez a feladat? Egyáltalán, mit takar ez a mindennapokban?

A településvezetés munkáját először kívülről mint külsős bizottsági tag segítettem, majd a polgármester felkérésére 2006-ban indultam először képviselőjelöltként a választáson. Azóta képviselőként és a településfejlesztési bizottság elnökeként tevékenykedtem. Ez a mostani alpolgármesterség tulajdonképpen jutalomjáték az elmúlt tizizenkét év munkájáért. Egy ilyen kis közösség életében nem lehet csak építészként, vagy csak orvosként, előkelő idegen módjára részt venni, ez tipikus városi értelmiségi hozzáállás lenne. Ekkora lakosság számánál még működnek az emberi kapcsolatok, könnyen

megismerik az embert, és ha elfogadják emberileg, akkor rábízhatnak olyan dön-



▲ Tornaterem, Budajenő, 2009

téseket is, amelyek távol esnek ugyan a szakmájától, de a közösség bízunk



◀ Községi ház, felújítás és bővítés, Budajenő, 2015

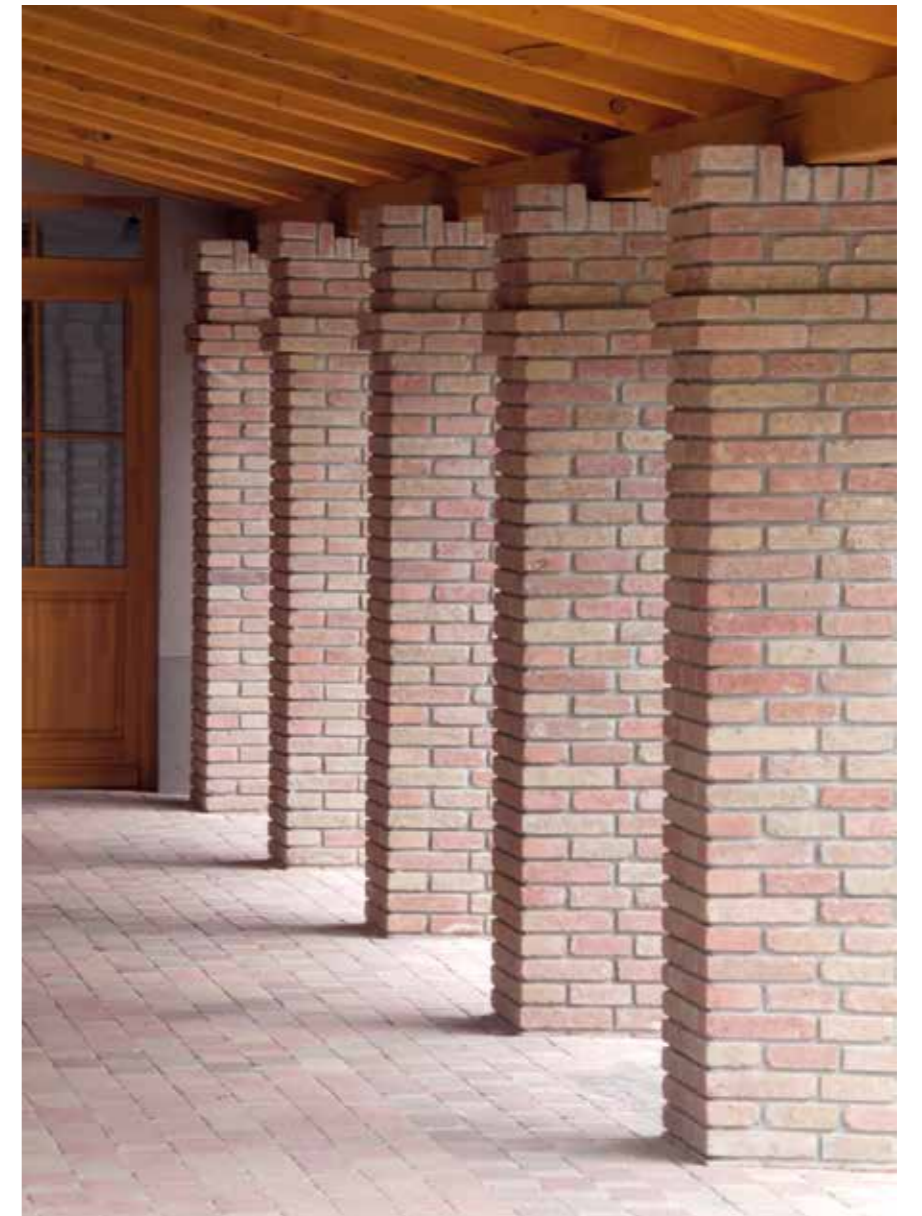
illető értékítéletében. Ezt kell felvállalni, és amíg bírja az ember, csinálni. Alpolgármesterként elsősorban a polgármester helyettesítése a feladat, amihez természetesen hozzácsapódik a műszaki beruházások figyelemmel kísérése, koordinálása is, és a szokásos képviselői munka.

► Milyen építészeti hozadékaik vannak e megbízásodnak?

Ha egy képviselő-testületnek van építész tagja, akkor a tudása a döntésekbe is gyorsan be tud épülni. Ha bizonyítani is tud egy-két épülettel, akkor a testület és a polgármester is jobban megbízik benne, és ez jó együttműködést eredményezhet. Úgy érzem, ez a mi esetünkben sikerült. Az elmúlt időszakban a falu több díjat is nyert a településfejlesztés területén (Belügyminisztérium Falumegújítási Díja – 2011; Urbanisztikai Társaság Különdíja – 2011; Települési Hild János-díj – 2014), amiben Budai István polgármester és Mátéffy Anna főépítész mellett nekem is volt némi részem. Mindeközben ügyeltem arra, hogy az adódó feladatok megoldásához a Kós Károly Egyesülés és a Vándoriskola tagjai közül is felkérjek kollégákat munkára. Így többször is dolgozott velem volt cégalapító társam, Ferenc Attila a Vándorépítész Kft.-ből, tervezett az önkormányzatnak Buella Mónika tájépítész, vagy Tusnádi Zsolt az Axisből. Amikor főépítészünk nyugdíjba ment, én javasoltam Csóka Balázs volt vándorépítészt a helyére, akit a polgármester úr el is fogadott. A magam részéről ezt a kapcsolati hálót komolyan veszem, és lehetőségeimhez mérten ápolom is. Ha ezt mindenki prioritásként kezelné a Kós Károly Egyesülésben, sokkal eredményesebbek lennénk.

► Milyen a viszonyod a mai Vándoriskolával, az építész-utánpótlással?

Egyetlen vándorom volt az elmúlt években, Juhász Attila, akiben nemcsak jó építész, de remek embert ismertem meg. Ezen kívül nincs kapcsolatomban jelenlegi vándorokkal, de ha tehetem,



elmegyek a felvételre és a diplomázásukra. Székely kivitelező barátommal, György Attilával közösen építettük meg pinceműterem-irodánkat a falu helyi védelem alatt álló pincesorán. Ha belaktam, és megkönyörök egy-két komolyabb építészeti feladat, akkor újra tudnék vándort fogadni. Egyelőre Szentesi Levente végzős építészhallgató segít nekem a kisebb feladatokban. Általánosságban elmondhatom, hogy furcsállom a vándoriskola „elnöiesését”. Ez nem kritika, mert a hölgyek

munkássága is igen tiszteletre méltó és értékes számomra. Sokkal inkább rólunk, férfiakról mutat lehangoló képet, mert azt mutatja, hogy nem merünk komoly vállalásokat tenni. Persze nem tudom, hogy manapság mekkora vállalás vándornak lenni. Mindenesetre a mi időnkben komoly kötelezettségekkel, szellemi tornagyakorlatokkal és hegymagas megoldandó feladatokkal árasztottak el minket mestereink, ami fegyelmet, lemondásokat és következettséget kívánt meg tőlünk.